

Posudek na diplomovou práci ing. M. Kimáka
„Descartovo „Cogito“ a jeho anticipace u svatého Augustina“

Autor si zvolil obtížné a velmi zajímavé téma, a to z několika následujících důvodů:

1. Úspěšné zvládnutí a posouzení tohoto tématu totiž vyžaduje dobrou znalost Descartova i Augustinova díla v jejich celku. Obzvláště problematika „Cogito“ stojí v samotném středu Descartova metafyzického systému, a proto je k jejímu hlubšímu pochopení třeba dobré znalosti Descartova díla jako takového. K tomu je dále nutno uvést, že kvalitní komparativní práce tohoto druhu předpokládá vedle znalosti živých jazyků především dostatečnou znalost latiny, která je dnes spíše výjimkou.
2. Zvolené téma nepřestává od Descartových dob až do současnosti přitahovat pozornost mnoha badatelů. Na anticipaci některých základních Descartových myšlenek u sv. Augustina poukázali už Descartovi současníci (Mersenne, Arnauld, Mesland) a této problematice byla také v poslední době věnována řada odborných studií (Matthews, Menn, aj.). Zvládnutí velmi rozsáhlé a názorově mnohdy značně odlišné sekundární literatury k tomuto tématu je další nemalou obtíží, se kterou se autor musel vyrovnat.
3. Ačkoli byla tématu již věnována značná pozornost, přesto zůstává řada otázek a problémů, které dosud nebyly zcela uspokojivě nebo jednoznačně vyřešeny. Navíc není vůbec jednoduché a samozřejmé odlišit podstatná a důležitá hlediska komparace od hledisek „akcidentálních“ a méně důležitých. Autorův výklad i závěr tyto obtíže podle mého soudu správně reflektuje a především ve třetí komparativní části práce neztrácí ve složité problematice celkovou orientaci.

Celkově lze říci, že se autor v diplomové práci s uvedenými obtížemi vyrovnal velmi dobře.

Nyní k posuzované práci samotné. Formálně sestává ze tří částí. První část (str. 6-36) obsahuje historicko-kulturní a životopisné údaje nutné k pochopení díla obou myslitelů. Autor zde načrtává politickou, kulturní a filosofickou situaci, ve které sv. Augustin a R. Descartes žili a působili. Dále autor uvádí a charakterizuje nejdůležitější díla obou myslitelů, poté vysvětluje souvislosti a podobnosti mezi životem a dílem sv. Augustina a R. Descarta: oba myslitelé působili v přelomových obdobích dějin, ve kterých katolická církev musela obhajovat a vymezovat svou věrouku, oba myslitelé byli konfrontováni s radikálním skepticismem a oba se proti skeptické filosofii rázně postavili. Autor v této části jasně prokazuje svou obeznámenost s celkovou společenskou situací daných období a

s nejvýznamnějšími filosofickými proudy, které měly na sv. Augustina i Descarta nepochybný vliv.

Druhá část práce je věnována „metodologii“ sv. Augustina a R. Descarta (str. 37-98), tj. především výkladu epistemologických koncepcí obou myslitelů s cílem vymezit povahu „Cogito“ a vliv sv. Augustina na Descartovův první princip. Nejprve autor vysvětluje základní v dalším výkladu užívané pojmy (filosofie vědomí, pravda, jistota, pochybnost, aj.). Poté se zaměřuje na výklad sv. Augustina. Je pojednáno o Augustinově celkovém pojetí filosofie, dále jsou uvedeny a analyzovány relevantní texty vzhledem ke zkoumané problematice, důkladně je probrán Augustinův postoj ke skepticismu a konečně jsou vysvětleny „mechanismy“ poznání. Autorův způsob výkladu je syntetizující, je patrná tendence k (někdy až příliš) harmonizující interpretaci Augustinovy nauky o poznání. Tomu odpovídá i autorem zvolená a užívaná sekundární literatura (Armstrong, O'Dalyho příspěvek v Cambridgském „Companion to Augustine“, Matthews, Chadwick). Autor uzavírá tuto sekci podle mého soudu správným konstatováním, že sv. Augustin nemínil učinit zásadu „si fallor, sum“ jediným jistým základem, na kterém lze vybudovat filosofický systém. Augustinova teorie poznání totiž úzce souvisí s jeho filosofickou antropologií a naukou o Bohu.

Dále autor sleduje a vykládá, jak řešil až na některé výjimky tytéž problémy, které byly probrány u sv. Augustina, R. Descartes. Autorův výklad má opět syntetizující povahu, ale na druhou stranu je tentokrát vůči Descartovým závěrům „zdravě“ kritický. V tomto ohledu je zajímavá autorova analýza Descartova kritéria pravdy, na jejímž základě dospívá k závěru, že Descartovým kritériem pravdy je v protikladu ke „klasickému realismu“ *subjektivní evidence* (str. 88-89); dále pak autorův poukaz na Descartovu velmi problematickou konfúzi pravdy a jistoty (str. 93). V poslední kapitole druhé části práce je analyzován vztah cogito – sum, kde autor krátce naznačuje obtíže, které se pojí s výkladem tohoto dikta (detailnější rozbor této problematiky je podán později).

Třetí část práce má komparativní povahu (str. 99-121). Autor na základě předchozích úvah porovnává díla obou sledovaných myslitelů a podle mého soudu správně rozlišuje a volí čtyři důležitá hlediska, na jejichž základě komparaci provádí. V prvním a druhém hledisku (h. historické a h. formulace a intence) se autor zaměřuje spíše na shody mezi oběma mysliteli: znovu upozorňuje na kulturně-historické podobnosti mezi obdobími, ve kterých oba myslitelé žili, na jejich odpor vůči skepticismu a konečně na podobnost formulací „Si fallor, sum“ a „Cogito“. V závěru této sekce, autor tvrdí, že považuje za nepravděpodobné, že by Descartes (i když mohl znát Augustinovy texty a formulace) převzal Augustinovo díkum a použil je ve svém díle. Ve třetím hledisku (h. metodologické) autor uvádí podstatné odlišnosti mezi sv.

Augustinem a Descartem, které shrnuje do tří bodů. Za prvé, shledává rozdíl ve stupni radikalizace a precizace metodické pochybnosti: Descartova pochybnost je radikálnější a také preciznější než pochybnost sv. Augustina; navíc (za druhé) u sv. Augustina je poznatek o jistotě vlastní existence jednou z mnoha jistých pravd, zatímco Descartes chápe „Cogito“ jako první na autonomii rozumu založenou pravdu, která je základem jeho racionalistické koncepce vědy. Za třetí, další odlišnost je dána kritériem pravdivosti: pro Descarta je jím jasné a zřetelné chápání, tj. subjektivní evidence, pro Augustina je to „objektivní evidence“. Konečně ve čtvrtém hledisku autor uvádí různé moderní interpretace „Cogito“ (Roed, Hintikka, Markie) a v závěru se (ovšem bez náležitého zdůvodnění) přiklání k interpretaci P. Markieho, podle které Descartes z bezprostředně nahlíženého faktu vlastního myšlení (nesylogisticky) bezprostředně vyvozuje svou existenci (*sum*). Autor navrhuje (opět bez náležitého zdůvodnění) tímtež způsobem interpretovat i Augustinovo „Si fallor, sum“.

Celá práce je psána srozumitelným, precizním a čtivým stylem, autor prokazuje celkovou obeznámenost s danou problematikou, znalost užívané terminologie a sekundární literaturu nepoužívá v žádném případě samoúčelně. Velice sympatické jsou i motivy, které autora přivedly k této práci: snaha pěstovat „křesťanskou filosofii“, která vede k Bohu jako nejvyšší pravdě a připravuje tak cestu nadpřirozené víře; a dále upřímná snaha hledat (také skrze metodickou pochybnost a vyrovnání se s naprostým skepticismem) pravdu.

Za drobný nedostatek považuji uvádět české překlady používaných pramenů v sekundární literatuře, dále bych uvítal mnohdy kritičtější přístup při zkoumání určitých problémů (různé interpretace Descartova „Cogito“; odůvodnění přijetí Markieho interpretace - i pro interpretaci sv. Augustina).

Na základě výše uvedeného hodnotím práci jako výbornou.

V Kolíně nad Rýnem, 6. 5. 2006

Mgr. David Svoboda

